

El lleó tendre i ferotge

Tan lleial com coratjós, tan agressiu com arrogant, Winston Churchill va ser alhora un espòs amant i un tirà domèstic. Cal dir que, per naturalesa, Winston era més important que no pas Churchill.

Evocant la personalitat del general De Gaulle, Malraux declarava un dia a Roger Stéphane: "En De Gaulle, no hi ha gens de Charles". En Churchill, a l'inrevés, era Winston qui dominava. Això explica per què aquests dos homes, tot i estimar-se, s'irritaven força mútuament. Cadascun duia, és clar, la grandesa al damunt. El francès, amb l'altiva cenyida dels seus uniformes. L'anglès, amb una rodonesa d'infant ("Tots els nadons se m'assemblen", solia repetir) que sol vestir amb redingots amb folre de seda, amb bates guarnides, i que se sol cofar amb bicorns o barrets -d'ala ampla, o copaltes-. Possèia centenars de vestits i més barrets que no la seua dona, inclosa la perruca sencera d'un capitost indi. En una de les seues reunions, De Gaulle, en veient que avançava vers ell aquesta elegància de dandi, no pogué reprimir un sarcasme: "Que som al carnaval de Londres?" I l'altre que li torna la pilota sense ni entomar-la: "Home, no tindria sentit que tothom es vestís de soldat desconegut!" Quinze iguals, hauria dit l'àrbitre.

Si Winston és un Churchill, és, abans que res, un Marlborough. El pare, Randolph Churchill, fill segon del setè duc de Marlborough, s'havia casat amb una nord-americana encantadora, acabada i estrambòtica: Jenny Jerome, digna heroïna d'una novel·la d'Henry James. Vingut prematurament al món en el curs d'un ball de l'alta societat de Nova York, Winston torna al cap de poques

ARXIU

Churchill era un treballador acarnissat. D'una activitat frenètica, el primer ministre anglès va dedicar-se a l'exèrcit, la política, l'escriptura o la pintura.

Churchill, davant les ruïnes de la Cambra dels Comuns, l'any 1941. El primer ministre va esdevenir el líder més gran que el poble anglès haja conegut en temps de guerra.

setmanes a Anglaterra, al castell de Blenheim, propietat familiar ("un palau italià dins un parc anglès", segons la seua pròpia descripció). Un casalici impressionant, la coberta del qual abriga tres hectàrees i tres-centes vint habitacions (una de les quals censada com la més llarga d'Anglaterra), envoltat d'un parc d'arbres seculars que fa un miler d'hectàrees. La seua infantesa, repartida entre aquest lloc desmesurat i un col·legi emplomallat, ignora l'afecte, o almenys la tendresa, excepte la que li prodiga, com no s'amagarà de dir, la seua mainadera, la senyora Everest, que ell anomena "Woom". "Era la meua confident, la meua amiga més estimada i més íntima", confessa. Ella, que se'n fa càrrec durant un mes, serà el seu bastió i la seua seguretats fins a l'edat adulta; i ell no l'abandonarà fins a la mort: li pagarà el funeral, després d'haver-li concedit una pensió vitalícia quan

hagué deixat el servei de la família. L'exemple dels seus pares, mescla d'ociositat sofisticada i de llibertat sexual (son pare morirà devorat per la sífilis), l'incita, sens dubte per reacció, a convertir-se en un treballador acarnissat i en un home d'un sol amor. Així es casa als trenta-tres anys —encara donzell, segons els seus biògrafs— amb Clementina Hozier, la seua indispensable "Clemmie".

Durant cinquanta anys, Winston i Clementina brindaran a tot el món, en la tempesta i després durant els anys més tranquils, la imatge inalterable d'una parella modèlica. "El setembre del 1908 em vaig casar i a partir d'aleshores vaig conèixer la felicitat". Al cap de trenta anys de vida en comú, les cartes que s'adrecen s'assemblen encara a una correspondència amorosa de noucasats: "Res no podrà expressar això que ha estat per a mi el fet de viure tots aquests anys en el teu cor i en

la teua companyia", escriu Winston; i Clemmie li respon des de Madràs: "Oh, estimat meu, pense tant en tu i en la riquesa que has donat a la meua vida!"

Però abans ha de sobreviure a l'atragada indiferència d'una "mare de conte de fades", que es disculpa tractant-lo d'infant "terriblement difícil", i a l'aversion que li testimonia un pare que ell idolatra: "No m'interrompis quan jo t'interromp", vocifera lord Randolph, abans de tallar les seues breus i escasses converses. Malgrat aquest comportament brutal i despectiu, dedicarà dos volums a la vida de son pare: *Lord Randolph Churchill* dona fe de la seua ardent veneració filial. Per escriure'l instal·la en el seu apartament londinenc el mobiliari del despatx de son pare, se serveix fins i tot del seu tinter, i s'envolta dels seus retrats, pintures o fotografies. Tal com subratlla William Manchester en *Winston Churchill*, apassionant biografia de 1.800 pàgines: "Mai no s'havia vist un home que invertís tan poc d'afecte en un fill i recollís tants dividends de lleialtat pòstuma". A la fi d'un estiu, acompanyant al col·legi d'Eton el seu propi fill, que ha batejat amb el nom de Randolph, Winston li fa aquesta dolorosa confidència: "T'he parlat més en el curs d'aquestes vacances que no em va parlar mon pare al llarg de tota la vida".

Des de la seua adolescència, per atenuar la seua soledat afectiva la pobla de lectures i concedeix als llibres més atenció que no als humans: "Si no podeu llegir tots els llibres que teniu, toqueu-los almenys; més aviat, afalagueu-los, deixeu-los que s'obriguen on els parega, llegiu-ne la primera frase que se us presente a la vista, torneu-los al prestatge amb les vostres pròpies mans, disposeu-los segons el vostre disseny personal; així, encara que no sapigueu allò que contenen, sabreu, si més no, on són. Que siguin els vostres millors amics; que us siguin, en tot cas, ben familiars", recomana.

Ben abans que es dediqués a la política, la lectura i l'escriptura esdevingueren les seues compa-

ARXIU

nyies íntimes, fins que hi afegí una altra passió que havia de tenir, encara més, el poder de tranquil·litzar les seues angoixes i aquietar les seues penes: l'aquarel·la. "Si no existís la pintura, no podria viure. No podria suportar totes aquestes tensions", explica a un amic. El salva particularment el 1915, després del fracàs de l'expedició dels Dardanels, de la qual el fan responsable. Llavors és destituït de l'almirallat, al qual no torna a ingressar fins el 1940. "Un dels períodes més durs de la meua vida. Com un animal de les profunditats marines portat a la superfície o com un escafandrer que hagués remuntat massa de pressa, les meues venes amenaçaven d'esclatar pel canvi de pressió. Va ser llavors que la Musa de la pintura vingué a auxiliar-me".

Fins a la darrera hora de la vida, de més de noranta anys, practica aquest art amb model en el jardí de sa casa de Chartwell. I mai no se n'anirà de viatge sense la caixa de colors, els pinzells i el cavallet. Preferia, per damunt de totes, la llum de la Costa Blava, que pintava des de la terrassa de la vil·la de lord Beaverbrook, a Cap d'Alh, i la de la Mar Egea, quan era el convidat d'honor del Cristina, el iot d'Aristoteles Onassis. Davant aquests paisatges beneïts, expressa cada vegada aquest desig: "Quan siga al paradís, espere trobar-hi colors més bonics encara. I passaré una bona part del meu primer milió d'anys pintant, la qual cosa em permetrà d'arribar al fons del motiu". De les cinc-centes aquarel·les que pinta, unes tres-centes acabaran penjades a les dependències de Chartwell, i només unes poques seran posades a la venda, en una galeria parisenc, sota el nom de Charles Ardoin, del qual els compradors ignoraran la veritable identitat. L'aquarel·la és la domadora del seu *black dog*, nom amb què designa els seus accessos de depressió, acompanyats de vegades d'una tendència suïcida. Confessa al seu metge que no li agraden les cambres d'hotel amb balcó, ni les bordes dels vaixells, ni els trens, ob-

sedit pel temor que un impuls sobtat no l'impel·lira a saltar.

La seua altra estratègia de defensa contra la desesperació, la troba en l'acció, els viatges i la freqüentació del perill. Com a corresponsal de guerra, amb vint-i-dos anys, a l'Índia, colze a colze amb els llancers de Bengala, i després, amb vint-i-cinc anys, durant la guerra dels Boer, en la qual és emprisonat abans de poder-se evadir. I més tard, òbviament, esdevenint el líder més gran que el poble anglès haja conegut en temps de guerra: "Quan sóc Joana d'Arc és quan m'exalte". Intuïtivament, els seus compatriotes el comprenen quan pronuncia la seua frase llegendària: "Res no puc oferir-vos més que sang, penes, llàgrimes i suor". Amb aquest tractament de xoc els galvanitza durant quatre anys, fins a la victòria final. Quan més fosca és la situació, més clara la veu Winston Churchill: no defallir mai, no flaquejar mai. Prefereix de lluny la guerra a la política i, com De Gaulle, execra els partits i les baralles dels polítics: "En

la guerra, adoneu-vos-en, només podeu morir una vegada; en política, més d'una". Si es fa fort en l'adversitat, refusa d'ofegar-se en l'odi: "L'únic home que haja odiat és Hitler, i per motius professionals".

Completament al servei del seu país com a home públic, es revela, en privat, a conseqüència de la seua educació aristocràtica, un tirà domèstic. No es vesteix ni es despulla mai, ni, encara menys, es prepara un bany (dos, almenys, el dia), sense l'assistència del seu ajudant de cambra; tampoc no es prepara el whisky amb soda amb què cada dia es regala, des de les onze del matí. El seu mal caràcter amb els servents és escandalós. Quan l'un d'ells es rebel·la, Churchill li fa el comentari següent: "Haveu estat grosser amb mi". Sense atabalar-se, l'interessat replica: "Potser, sir, però la seva senyoria ho ha estat primer". Churchill li llança aleshores: "Sí, però jo sóc un gran home". Clemmie reconeix amb una lucidesa indulgent: "Winston és un paixà!" Un altre íntim seu el defineix amb

Churchill i De Gaulle, a París el 1944. El president francès escriurà en les seues *Memòries de guerra*: "Winston em semblà del principi a la fi del drama el gran campió d'una gran empresa i el gran artista d'una gran història".

Churchill amb Isabel II. Advertida de la mort del "Vell Lleó", el 24 de gener de 1965, la reina va esclatar en plors.

aquest acudit: "Winston té gusts molt senzills; s'acontenta amb el millor".

La seua ironia devastadora li atrau sòlides enemistats, sobretot al Parlament, on seurà durant llargs anys. En una ocasió, després del discurs d'un jove diputat, que els seus col·legues jutgen brillant, aquests busquen la seua aprovació: "Haveu vist, sir, ha parlat sense ni una nota!". Churchill rumia: "Sense notes, i quasi sense idees!" A un autor dramàtic que li envia dues entrades per a l'estrena de la seua obra, acompanyades d'aquesta burla: "Veniu amb un amic, si en teniu cap", Churchill li respon amb aquest telegrama: "Presència impossible a la primera representació. Assistiré a la segona, si es fa". Fins a la fi, no deixarà passar mai una ocasió de riure's del seu entorn. Rebut el dia del seu vuitanta-cinquè aniversari al Parlament, sent un diputat que, a la seua esquena, diu fluixet al veí: "Sembla que el vell es torna quec". Sense girar-se, respon: "Sí, i sembla que es torna sord i tot".

La seua naturalesa és agressiva, impacient, arrogant, però també, afortunadament, lleial i fidel. Es nega a participar en cap mena de persecució i més aviat defensa

La producció literària de Churchill és fenomenal. Entre 1931 i 1939, publica onze volums i 400 articles, a més de fer 368 discursos.

sempre la persona públicament assetjada: "No vull saber-ne res; aquest home és amic meu". Ara, tampoc no accepta d'ajupir-se a la disciplina comuna. Quan, amb l'avió a punt d'aterrar, apareix el senyal "apagueu les cigarretes", encén un cigar, igual que un infant capriciós. En un embús, ordena al xofer de passar per la vorera. De totes maneres, qui sens dubte ha sofert les pitjors tempestes, són els seus secretaris, ells i elles. "Era un pecat demanar-li que repetís res", conta Patrick Kinna, un dels més resistents de la bateria de secretaris estenògrafs que Winston esgota amb la redacció dels sis volums de les seues

Memòries de guerra, que li valdran el premi Nobel de literatura. Churchill escriu de la mateixa manera que batalla, sense respirar. Pot dictar, bo i mastegant el seu etern cigar, cosa que no millora una locució ja difícil pel seu papissoteig, divuit hores d'una tirada, admet sir John Colville, el seu secretari particular. Clemmie, l'única que gosa plantar-li cara (deia d'ella amb tendresa: "M'escup a la cara, com a gateta que és"), l'absol de tot: "Si és desagradable amb els seus íntims, com no ho serà, i encara més, amb l'enemic!"

Gràcies a l'èxit dels seus llibres, venuts per milions d'exemplars i traduïts a una munió de llengües, i gràcies igualment als articles que publica en la premsa britànica, europea i americana, ofereix a la seua dona i als seus quatre fills una existència agradable a la casa de Chartwell, situada en ple camp, al comtat de Kent. L'estima tant, la casa, que esdevindrà el seu refugi, quan abandonarà la vida pública el 1945, perquè els votants han preferit el cap dels laboristes, lord Attlee: "Avui, els britànics s'han cansat de mi", constata plorant. Igual que De Gaulle allunyant-se del poder i anant a tancar-se a la Boisserie. Però, si el francès resta de marbre, Churchill confessa la seua vergonya: "Jo, sóc un ploramiques".

A Chartwell, segons que escriu a Clemmie que se n'ha anat de viatge: "De bon matí a mitjanit, no passe un instant en la tristesa o l'ociositat". S'hi descobreix també una vocació de paleta i de terrelloner. Guarnit d'un guardapols i de cuixeres de cautxú, construeix parets, erigeix un mur de contenció, concep rocalles, planta bambús. En un carta a lord Baldwin, conta amb orgull: "He passat un mes deliciós construint una vil·la i dictant un llibre: 200 taulells i 2.000 paraules el dia".

La seua producció literària és fenomenal. Entre 1931 i 1939 publica onze volums i més de 400 articles, la majoria per viure, i pronuncia 368 discursos. D'acord amb la tradició victoriana, redacta dret sobre un alt pupitre

de l'època Disraeli de pi en brut. A Chartwell, s'envolta també d'animals que aprecia: "El món estaria en millor situació si fos habitat només per animals". Ell que ha recorregut el planeta en totes direccions, i de qui Bob Hope pretén que coneix millor Casablanca que no Humphrey Bogart, experimenta cada vegada menys el desig de moure's. "Cada jornada lluny de Chartwell és una jornada perduda", respon a la seua dona, que vol arrossegar-lo a una escapada a Venècia. L'heroi està cansat, aspira a la pau i a la felicitat en família. Adora els fills i els nés. Quan aquests el visiten, es disfressa de simi i emet uns grunys terribles. Sempre s'ha sentit més a prop del món de la infància que no dels adults. "Era tan feliç en la meua guarderia, amb els meus jocs", deplora cada vegada que l'existència li reserva una mala passada. El seu eslògan: els infants primer. Com a ministre d'Interior, abans de la Primera Guerra Mundial, es nega a prohibir el patinet sobre les voreres: tant és que els vianants continuen anant per terra, cal sobretot no privar la mainada d'aquest plaer!

El 1921, després de la pèrdua d'una filla de dos anys, Marigold, s'afona. A Sara, la filla preferida, no li nega res. Clementina ho confirma: "Es en el combat i en el seu amor a la Sara que s'eleva a la sublimitat". Sara, que ell anomena "the Mule", comedianta mediocre i alcohòlica inveterada, ha heretat el seu temperament depressiu. Es sens dubte el motiu pel qual es culpabilitza i li ho perdona tot. Hi ha testimonis que contenen que, malgrat la seua avançada edat, no era estrany veure'l sortir amb el cotxe i el xofer, enmig de la nit londinenca, la silueta ajupida repenjan-se en un bastó, i penetrar en un cabaret o en una comissaria per emportar-se-la, embriaga perduda, després d'un d'aquells escàndols tristament habituals. El vell i l'infant... Sara tampoc no podia passar sense aquest pare protector: amb la seua desaparició, ella s'apagarà definitivament. Quan se l'emporta un càncer, als seixanta-set anys, les seues últi-

ARXIU

Churchill i la seua esposa, Clementina, van transmetre al món la imatge inalterable d'una parella modèlica. "El setembre del 1908 em vaig casar i a partir d'aleshores vaig conèixer la felicitat", dirà Winston.

mes paraules són per a ell. "Sóc feliç, perquè el papà m'espera".

La mort del Vell Lleó commou tot el país. Fina el 24 de gener de 1965, amb Clemmie al capçal, bo i pronunciant aquests darrers mots: "El gran viatge valia ben bé la pena de fer-se... una vegada". Immediatament advertida, la reina Isabel II esclata en plors. "Quasi formava part de la família", dirà. Durant tres dies i tres nits, una gentada compacta i silenciosa desfila per Westminster Hall, on reposa la seua despulla. La cerimònia religiosa es fa el 26 de gener a la catedral de Sant Pau, perquè Westminster Abbey resulta de dimensions massa modestes per a acollir els caps coronats i d'estat arribats de tot arreu del món. De Gaulle, molt commòs, és a primera fila. En el volum I de les seues *Memòries de guerra*, hi podem llegir, sobre el seu vell i difícil aliat: "A despit dels durs i penosos incidents que es produïren entre nosaltres en innumerable ocasions, per les friccions dels nostres dos caràcters, per l'oposició de certs interessos dels nostres

respectius països, Winston em semblà del principi a la fi del drama el gran campió d'una gran empresa i el gran artista d'una gran història". Per saludar una última vegada l'artista el seguici fúnebre travessa la ciutat fins a l'andana de la Torre de Londres. Imatge captivadora: alineades, com altes sentinelles de ferro, les grues dels molls s'inclinen, una per una, al pas del massís taüt tallat al cor dels grans roures de Blenheim. El *Paris Match*, en un número històric, titula: "Aquell dia, a Londres, fluïen dos rius: el Tàmesi i un riu de llàgrimes". I, en la portada del *Times* fa: "Un enterrament de família a gran escala".

Churchill és celebrat amb els fastos d'un sobirà, tot i que és Winston qui, segons la seua voluntat, serà soterrat, unes hores més tard, a Blenheim, al costat de Randolph, son pare.

Martine de Rabaudy

Traducció: **Maria José Seguí**

**La setmana pròxima:
Coco Chanel**